

Sociālās nevienlīdzības mazināšana Baltijas un Eiropas Savienības valstīs

Kultūra ir būtiska cilvēka dzīves sastāvdaļa – tā veido personības identitāti un paplašina redzesloku. Tas ir īpaši nozīmīgi studentu izaugsmē un attīstībā.

Visā pasaulē ir pieejami dažādi kultūras pasākumi, piemēram, muzeju apmeklējumi, opera, balets, teātra izrādes un koncerti. Tomēr daudziem pusaudžiem piekļuve šiem pasākumiem ir ierobežota ģimenes finansiālo apstākļu dēļ. Bieži vien ģimenēm trūkst līdzekļu, lai atļautos kultūras pasākumus, kas var būt dārgi, jo īpaši lielākās pilsētās. Lai gan Eiropas Savienībā pastāv dažādas atbalsta programmas, kas veicina piekļuvi kultūras pasākumiem, sociālā nevienlīdzība joprojām ir būtiska problēma.

2023. gadā Eiropas Savienībā 94,6 miljoni cilvēku bija pakļauti nabadzības vai sociālās atstumtības riskam, kas atbilst 21,4% ES iedzīvotāju. Jautājums paliek atklāts – cik reāli studentam no mazturīgākas ģimenes ir apmeklēt šādus pasākumus?

Vispirms aplūkosim vidējās algas Latvijā, Francijā, Austrijā, Igaunijā un Lietuvā, kā arī maznodrošināto iedzīvotāju īpatsvaru šajās valstīs.

Valsts	Vidējā mēneša alga (bruto)	Maznodrošināto iedzīvotāju īpatsvars (%)
Latvija	€1,685 (bruto)	25,6% (nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars)
Francija	€2,500–€3,000 (bruto)	Ap 14% (nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars)
Austrija	€3,205	Ap 14% (nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars)
Lietuva	€2 200 – 2 300 €	21,5% (nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars)
Igaunija	€2,007 (bruto)	20,2% (nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars)

Zemi ienākumi var būtiski ietekmēt ģimenes spēju nodrošināt bērnam piekļuvi kultūras pasākumiem. Ja ģimenei ir jāuztraucas par katru eiro, vispirms tiek apmierinātas pamatvajadzības, un kultūras pasākumi prioritāšu sarakstā paliek tālu aiz tām. Tāpēc ir nepieciešams papildu atbalsts, piemēram, atlaižu vai bezmaksas pasākumiem studentiem. Ikvienam bērnam vajadzētu būt iespējai pieredzēt un baudīt kultūru.

Šajā tabulā ir parādīts muzeju, pils, operu, baletu, galeriju un koncertzāļu maksu salīdzinājums studentiem Latvijā, Francijā, Austrijā un Igaunijā. Tika izvērtēti trīs populārākie muzeji no katras valsts.

Valsts	Muzeji	Ieejas maksa
Latvija	1.Latvijas Nacionālais Mākslas muzejs	1.€4.00
	2.Bauskas pils muzejs	2.€2.00
	3.Rundāles pils muzejs	3.€2.00

Francija	1. Luvre muzejs 2. Musée d'Orsay 3. Centre Pompidou	Par brīvu ES skolēniem līdz 26 gadiem
Austrija	1. Kunsthistorisches Museum 2. Naturhistorisches Museum 3. Albertina	Par brīvu skolēniem līdz 19 gadiem
Lietuva	1. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai 2. Trakų salos pils 3. Lietuvos nacionalinis dailės muziejs	1. 7.00€ skolēniem (ar 50 % atlaidi) 2. 7.00€ 3. 4.00€
Igaunija	1. Kumu art museum 2. Tartu art museum 3. Estonian National museum	1. €3.00 2. €3.00 3. €5.00

Francija un Austrija piedāvā studentiem muzeju apmeklējumus gandrīz bez maksas, pateicoties ES atlaidēm (personām līdz 26 gadu vecumam). Latvijā, Igaunijā un Lietuvā muzeju ieejas maksas svārstās no 2 līdz 8 eiro, kas kopumā joprojām ir pieejami.

Valsts	Pilis	Ieejas maksa
Latvija	1. Rundāles pils 2. Bauskas pils 3. Turaidas muzejrezervāts	1. €4.00 2. €2.00 3. €2.00
Francija	1. Palace of Versailles 2. Palace of Chambord 3. Palace of Chenonceau	Par brīvu ES skolēniem līdz 26 gadiem
Austrija	1. Schönbrunn palace 2. Hofburg palace 3. Belvedere palace	Par brīvu skolēniem līdz 19 gadiem
Lietuva	1. Valdovų rūmai 2. Trakų salos pils 3. Panemunės pils	1. 6.00€ 2. 7.00€ 3. 2,5€
Igaunija	1. Kadriorg pils 2. Narva pils 3. Kuressaare pils	1. €3.00 2. €3.00 3. €3.00

Visas piecas valstis piedāvā studentiem pieejamas cenas – Francijā un Austrijā piļu apmeklējums ir bez maksas, savukārt Latvijā, Igaunijā un Lietuvā tas maksā aptuveni 2–7 eiro.

Valsts	Opera un balets	Ieejas maksa
Latvija	1. Latvijas Nacionālā Opera un balets 2. Dailes teātris 3. Rīgas Operas festivāls	10.00€-45.00€ (15% atlaide skolēniem) €5.00–€10.00 €10.00–€20.00
Francija	1. Opéra Garnier 2. Opéra Bastille 3. Théâtre des Champs-Élysées	1. Par brīvu ES skolēniem līdz 26 gadiem 2. €10.00–€20.00 3. €15.00–€30.00

Austrija	1. Vienna State opera (Staatsoper) 2. Volksoper Vienna 3. Musiktheater Linz	€20.00 (U27) €10.00–€15.00 €10.00
Lietuva	1. Lietuvos nacionalinis operos ir baletu teatras 2. Kauno valstybinis muzikinis teatras 3. Klaipėdos valstybinis muzikinis teatras	1. €7.00-25.00€ 2. €5.00-22.00€ 3. €5.00-20.00€
Igaunija	1. Estonian National Opera 2. Vanemuine Tartu 3. Tallinn Philharmonic	€5.00–€15.00 €7.00–€12.00 €5.00

Francijā un Austrijā studentiem ir īpašas atlaides vai bezmaksas piekļuve valsts operām un baletiem. Latvijā ir vidējas cenas (aptuveni 5–45 €) un īpašas studentu atlaides līdz pat 15%, padarot operu pieejamu jauniešiem. Igaunijā biļetes maksā no 5 līdz 15 € – līdzīgi kā Latvijā un Lietuvā.

Valsts	Mākslas izstādes	Ieejas maksa
Latvija	1. Mākslas muzejs “Rīgas Birža” 2. Daugavpils Marka Rotko centrs 3. Zuzeum	€6.00 €1.50–€3.00 €4.00
Francija	1. Musée d'Orsay 2. Centre Pompidou 3. Musée de l'Orangerie	Par brīvu ES skolēniem līdz 26 gadiem
Austrija	1. Albertina 2. Leopold Museum 3. Belvedere	Par brīvu skolēniem līdz 19 gadiem
Lietuva	1. MO muziejs 2. Nacionalinė dailės galerija 3. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejs	1. €6.00 2. €4.00 3. €5.00
Igaunija	1. Kumu 2. Tartu Art museum 3. Haus Gallery	€3.00 €3.00 Ieeja bez maksas

Francijā un Austrijā lielākā daļa valsts galeriju studentiem ir bez maksas. Latvijā un Lietuvā cenas ir nedaudz augstākas (vidēji 4–6 €), taču tās atbilst galeriju piedāvātajam saturam. Igaunijā galeriju apmeklējums parasti maksā ap 3 €, kas ir salīdzināms ar Latviju.

Valsts	Koncertzāles	Ieejas maksa
Latvija	1. Lielā Ģilde 2. Koncertzāle "Cēsis" 3. Liepājas koncertzāle “Lielais dzintars”	Atlaides sākoties ar 5 €
Francija	1. Philharmonie de Paris 2. Théâtre du Châtelet 3. Opéra Bastille	Par brīvu ES skolēniem līdz 26 gadiem

Austrija	1. Musikverein Vienna 2. Konzerthaus Vienna 3. Brucknerhaus Linz	€7.00–€15.00
Lietuva	1. Lietuvos nacionalinė filharmonija 2. Kauno valstybinė filharmonija 3. Compensa koncertų salė	1.,2. 50% atlaide skolēniem 3. 25,00 € – 120,00 €.
Igaunija	1. Estonia kontserdisaal 2. Pärnu concert hall 3. Vanemuine concert hall	€5.00–€10.00

Skolēnu aptauja

Šajā aptaujā piedalījās 65 respondenti, sniedzot ieskatu par jauniešu un pieaugušo kultūras patēriņa paradumiem, Latvijas Goda ģimenes kartes izmantošanu un faktoriem, kas ietekmē pasākumu apmeklētību.

1. Respondentu vecums

Lielākā daļa aptaujāto ir jaunieši vecumā no 16 līdz 17 gadiem (66,2%), kam seko grupa vecumā no 18 līdz 20 gadiem (29,2%). Mazāku daļu veido respondenti vecumā no 13-15 gadiem un virs 21 gada. Tas norāda, ka dati primāri atspoguļo tieši vidusskolas vecuma jauniešu viedokli.

2. Kultūras pasākumu apmeklētība un izvēles

Dati liecina par augstu vispārējo interesi par kultūru:

- Apmeklētības regularitāte: Lielākā daļa respondentu (84,6%) regulāri apmeklē kultūras pasākumus (muzejus, koncertus, operu vai baletu).
- Populārākie galamērķi: Visbiežāk apmeklētie pasākumi ir koncerti (87,3%), kam seko muzeji (60,3%) un teātris (57,1%). Salīdzinoši retāk tiek apmeklētas pilis (17,5%) un operas/baleta izrādes (14,3%).

3. Latvijas Goda ģimenes kartes izmantošana

Aptauja atklāj būtisku informāciju par valsts atbalsta instrumentu atpazīstamību:

- Pieejamība: 36,9% respondentu ir Latvijas Goda ģimenes karte, savukārt 63,1% tādas nav.
- Lietošanas intensitāte: Starp tiem, kuriem karte ir pieejama, 39,1% to izmanto bieži, tomēr gandrīz puse (47,8%) atzīst, ka to neizmanto nekad. Tas varētu norādīt uz nepieciešamību pēc plašākas informācijas par kartes sniegtajām priekšrocībām kultūras jomā.

4. Šķēršļi kultūras pasākumu apmeklēšanai

Analizējot iemeslus, kāpēc pasākumi netiek apmeklēti biežāk, izceļas divi galvenie faktori:

1. Laika trūkums (43,1%): Visbiežāk minētais iemesls.
2. Finansiālie apsvērumi (35,4%): Respondenti norāda, ka pasākumi ir pārāk dārgi.

3. Intereses trūkums (13,8%): Mazākā daļa norāda uz intereses trūkumu kā galveno barjeru.

5. Cenu politikas novērtējums

Viedoklis par kultūras pasākumu pieejamību Latvijā ir dalīts:

- 63,1% respondentu uzskata, ka cenas Latvijā ir pārāk augstas.
- Salīdzinot ar ārvalstīm, lielākā daļa (64,6%) uzskata, ka izdevīgums ir atkarīgs no konkrētās valsts, kamēr tikai 7,7% viennozīmīgi uzskata ārvalstu cenas par izdevīgākām.

Aptaujas secinājumi

- Kultūras pasākumu popularitāte: Jauniešu vidū dominē mūzikas pasākumi un muzeju apmeklējumi.
- Galvenie šķēršļi ir laika trūkums un biļešu cenas, kas liecina par nepieciešamību pēc pieejamākām cenu kategorijām jauniešiem.

Secinājumi

Latvijā ir zemākā vidējā darba alga un augstākais nabadzības līmenis starp šīm valstīm, kas var ietekmēt ģimeņu spēju atļauties kultūras pasākumus, pat ja cenas ir salīdzinoši zemas.

Igaunijā vidējā alga ir zemāka nekā Rietumeiropas valstīs, taču nabadzības risks ir nedaudz zemāks nekā Latvijā. Lietuvā ir novērojama līdzīga situācija.

Francijā un Austrijā ir augstākas algas un zemāks nabadzības risks, kas kopā ar bezmaksas vai subsidētām kultūras iespējām padara kultūru plaši pieejamu studentiem.

Alternatīvas un risinājumi

Eiropas Jaunatnes karte

Īpašas studentu kartes izveide, kas līdzīga ISIC un darbojas visās Eiropas Savienības dalībvalstīs. Šī karte nodrošinātu studentiem bezmaksas ieeju dažādos kultūras pasākumos – muzejos, galerijās, koncertos, operās, pilīs un citās nozīmīgās vietās, padarot kultūru pieejamu ikvienam neatkarīgi no ģimenes finansiālā stāvokļa.

Lai šāda iniciatīva būtu ilgtspējīga, ir nepieciešams papildu finansējums, lai segtu studentu apmeklējumu maksas. Finansējumu varētu nodrošināt, organizējot labdarības pasākumus, piemēram, piedāvājot iespēju ziedot, veicot pirkumus lielveikalos, vai izveidojot īpašus atbalsta fondus ar sabiedrības un uzņēmēju līdzdalību.

Īpašas kartes izveide maznodrošinātiem studentiem, kas darbotos visās Eiropas Savienības dalībvalstīs. Šī karte nodrošinātu studentiem no maznodrošinātām ģimenēm bezmaksas piekļuvi dažādiem kultūras pasākumiem – muzejiem, galerijām, koncertzālēm, baletam, operām, pilīm u.c.

Tā kā karte paredzēta tikai maznodrošinātajiem, tās ieviešanai nebūtu nepieciešams tik liels papildu finansējums kā vispārējai kartei visiem studentiem. Līdzekļus kartes uzturēšanai un bezmaksas apmeklējumu nodrošināšanai varētu iegūt no labdarības pasākumiem, ziedošanas iespējām lielveikalos, kā arī no sabiedriskām iniciatīvām un uzņēmēju atbalsta.

Ikmēneša Atvērto durvju dienu ieviešana muzejos

Noteiktas dienas izveide bezmaksas piekļuvei kultūrai visos Eiropas Savienības muzejos un galerijās. Šī iniciatīva paredz, ka viena konkrēta diena mēnesī (piemēram, mēneša pirmā svētdiena) tiktu noteikta par bezmaksas ieejas dienu valsts un pašvaldību muzejos, īpašu uzmanību pievēršot jauniešu auditorijas piesaistei.

Šāda pieeja veicinātu regulāru kultūras iestāžu apmeklēšanu un mazinātu psiholoģiskās barjeras, ko bieži rada finansiālie ierobežojumi. Lai kompensētu iespējamus ieņēmumu zudumus, dalībvalstis varētu piemērot nodokļu atvieglojumus iesaistītajām iestādēm vai piesaistīt korporatīvos sponsorus, kuri ir ieinteresēti atbalstīt sabiedrības izglītošanu un mantojumu.

Uzlabotas atlaižu shēmas skatuves mākslas pasākumiem

Būtiski palielināt studentu atlaižu procentu operas, baleta un teātra izrādēm. Ņemot vērā augstās izmaksas, kas saistītas ar akadēmiskās mūzikas un skatuves mākslas pasākumu apmeklēšanu, nepieciešams ieviest standartizētu atlaidi vismaz 50–70% apmērā studentu biļetēm, kā arī piedāvāt īpašas "pēdējā brīža" biļetes par simbolisku cenu tieši pirms izrādes uz jebkurām neizpārdotajām sēdvietām.

Šis risinājums palīdzētu maksimāli aizpildīt skatītāju zāles, neradot tiešus zaudējumus iestādei. Finansiālo ilgtspēju varētu nodrošināt valsts subsīdiju programmas, kurās valsts līdzfinansē daļu no studentu biļetes cenas, atzīstot kultūras patēriņu par būtisku izglītības procesa sastāvdaļu.